

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення Національної комісії
зі стандартів державної мови
від «10» грудня 2021 року
№ 339

Рекомендації щодо творення та вживання назв професій у дипломатичній сфері для утвердження гендерної рівності

Відповідно до статті 24 Конституції України, де зазначено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, за мовними або іншими ознаками, статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» Національна комісія зі стандартів державної мови (далі – Комісія) розпочала роботу щодо запровадження фемінітивних форм у сферу офіційно-ділового спілкування. Низка дослідників і дослідниць¹ відзначають, що сучасна українська мова містить елементи андроцентризму: форми чоловічого роду на означення назв осіб жіночої та чоловічої статі, лексичні лакуни, асиметричні образи статеї, пейоративізацію іменників жіночого роду тощо. Комісія у тісній співпраці з Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики опрацьовує проблеми, що стосуються міжнародних зобов'язань України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. У Рекомендаціях №R(90)4², CM/Rec(2019)1³ Комітету міністрів Ради Європи зазначена важливість використання мови без ознак дискримінації за статтю, особливо в офіційних документах, і впорядкування термінології законотворення та державного управління з огляду на гендерну рівність. Рекомендовано уникати висловів, які мають ознаки дискримінації за статтю, використовувати жіночі та чоловічі або гендерно нейтральні форми назв осіб, використовувати жіночі та чоловічі або гендерно нейтральні форми звертання до груп осіб, забезпечувати рівність у візуальному та інших проявах. Також у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1228-р «Про схвалення концепції комунікації у сфері гендерної рівності» зазначено, що невід'ємним елементом становлення України як держави, що дотримується демократичних принципів і

¹Наприклад, Малахова О. Гендерночутлива мова vs дискурсивні влади: актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні / О. Малахова // Гендерний журнал «Я». – 2015. – No 1 (37). – С. 35 – 37; Ставицька Л. О. Сучасний стан лінгвогендерологічних досліджень в Україні / Л. О. Ставицька // Мовознавство. – 2008. – No 2–3. – С. 236–246; Гендер для медій : [підруч. із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей] / [Малес Л., Марценюк Т., Плахотнік О. та ін.] ; за ред. М. Маєрчик. – К.: Критика, 2013. – 219 с.

² Recommendation №R(90)4 of the Committee of Ministers to member States on the elimination of sexism from

ДОКУМЕНТ [СВІДСАККОД.e.int/1680505480](https://zakon.rada.gov.ua/lis/show/1680505480)

on CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating

Сертифікат 58E2D9E7F900307B0400000E58C31007B209200

Підписант <https://zakon.rada.gov.ua/lis/show/1680505480>

Дійсний з 16.03.2021 0:00:00 по 16.03.2023 0:00:00

HKCDM

339 від 10.12.2021

поважає права людини та основоположні свободи, є забезпечення гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя.

Важливість такої роботи засвідчує також те, що у вересні 2020 року Україна набула статусу офіційної учасниці «Партнерства Біарріц» – міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх. Для реалізації принципів гендерної чутливості в мові застосовують дві стратегії: нейтралізацію і / або фемінізацію (чи, за потреби, маскулінізацію). Українська мова належить до флективних, відповідно стратегія гендерної нейтралізації мови може бути застосована лише частково. На сьогодні гендерна чутливість української мови може бути досягнута поступовим збільшенням частки форм жіночого роду іменників на позначення професій. Одним із найбільших викликів у процесі часткової фемінізації української мови є передовсім коректне творення фемінітивів⁴, які потенційно можуть бути використані в офіційній комунікації.

Перелік назв професій у дипломатичній сфері сформовано на основі «Класифікатора професій» (ДК 003:2010), затвердженого Наказом Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 року № 327, «Довідника кваліфікаційних характеристик професій державних службовців. Випуск № 76», «Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад працівників МЗС України, представництв МЗС України на території України», затверджених наказом Міністерства закордонних справ України від 4 червня 2009 року № 113.

Пропонований перелік назв професій у дипломатичній сфері (маскулінітивів і фемінітивів) містить одиниці, які за структурою можна поділити на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні, що утворені за загальною моделлю морфологічного способу.

Для утворення однокомпонентних фемінітивів від маскулінітивів морфологічним способом у дипломатичній сфері залежно від кінцевого приголосного твірної основи рекомендовано використовувати такі суфікси:

- 1) **-к(а)** від іменників на
 - ар, -ор:** секретарка, директорка;
 - ент:** референтка;
 - іст:** спеціалістка;
 - рт:** експертка;
 - ол, -ул:** посолка, консулка;
 - ач:** завідувачка;

⁴ Фемінітиви як давнє і питоме явище української мови докладно описані у Брус. М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування / М. П. Брус. – Івано-Франківськ, 2019. – 440 с. Про словотвір фемінітивів як окремої дериваційної підсистеми вперше написав І. І. Ковалик («Вчення про словотвір», «Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами»).

-ій: водійка;

-стр: міністерка;

2) **-ин(я)** від іменників на **-ік:** технікня;

3) від іменників на **-ник** за допомогою закінчення **-а(-я):** радниця, заступниця.

Слово *аташе* є невідмінюваним і може набувати значення або чоловічого, або жіночого роду відповідно до контексту: *військовий аташе, військова аташе*.

Двокомпонентні фемінітиви є результатом поєднання компонентів, утворених за правилами однокомпонентних фемінітивів (змінюються усі компоненти прикладкової сполуки, які називають особу: *радниця-посланниця*).

Багатокомпонентні фемінітиви формально є субстантивними словосполученнями, де іменник – це головне слово, тому прикметники у складі цих словосполучень узгоджені в роді та числі з іменниками, що утворені за правилами фемінітивів там, де це необхідно: *заступник директора департаменту / заступниця директора департаменту / заступник директорки департаменту / заступниця директорки департаменту* (залежно від того, хто займає посаду заступника і директора).

На сьогодні процес фемінізації української мови у сфері офіційно-ділового спілкування лише розпочався, а наявність декількох варіантів фемінітивів свідчить про гостру конкуренцію між різними словотвірними формантами. Зважаючи на усталеність дипломатичного протоколу та динамічні процеси у творенні фемінітивів, для утвердження гендерної рівності у вживанні назв професій дипломатичної сфери на найвищих державних посадах можливе застосування аналітичної конструкції «пані» + «назва посади»: *пані міністр, пані консул, пані посол*.

Назви професій у дипломатичній сфері

№	Маскулінитиви	Фемінітиви
1.	Аташе	Аташе
2.	Аташе кадрової служби	Аташе кадрової служби
3.	Аташе юридичної служби	Аташе юридичної служби
4.	Віцеконсул	Віцеконсулка, пані віцеконсул
5.	Водій автотранспортних засобів з в. о. робітника з комплексного обслуговування й ремонту будинків	Водійка автотранспортних засобів з в. о. робітниці з комплексного обслуговування й ремонту будинків
6.	Генеральний директор директорату	Генеральна директорка директорату
7.	Генеральний консул	Генеральна консулка, пані генеральний консул
8.	Голова місії	Голова місії
9.	Головний спеціаліст	Головна спеціалістка
10.	Головний спеціаліст фінансової служби	Головна спеціалістка фінансової служби
11.	Головний спеціаліст кадрової служби	Головна спеціалістка кадрової служби
12.	Головний спеціаліст юридичної служби	Головна спеціалістка юридичної служби
13.	Державний експерт	Державна експертка
14.	Державний секретар	Державна секретарка
15.	Дипломатичний радник Центрального органу виконавчої влади	Дипломатична радниця Центрального органу виконавчої влади
16.	Директор департаменту	Директорка департаменту
17.	Другий секретар	Друга секретарка
18.	Другий секретар кадрової служби	Друга секретарка кадрової служби

19.	Другий секретар юридичної служби	Друга секретарка юридичної служби
20.	Завідувач господарства з в. о. водія автотранспортних засобів	Завідувачка господарства з в. о. водійки автотранспортних засобів
21.	Завідувач самостійного сектору	Завідувачка самостійного сектору
22.	Завідувач сектору	Завідувачка сектору
23.	Завідувач сектору у складі департаменту, управління	Завідувачка сектору у складі департаменту, управління
24.	Завідувач сектору у складі фінансової служби	Завідувачка сектору у складі фінансової служби
25.	Заступник військового представника – перший секретар Заступник військової представниці – перший секретар	Заступниця військового представника – перша секретарка Заступниця військової представниці – перша секретарка
26.	Заступник Генерального директора Заступник Генеральної директорки	Заступниця Генерального директора Заступниця Генеральної директорки
27.	Заступник Голови місії з оборонних питань – радник-посланник	Заступниця Голови місії з оборонних питань – радниця-посланниця
28.	Заступник Голови місії з політичних питань	Заступниця Голови місії з політичних питань
29.	Заступник директора департаменту Заступник директорки департаменту	Заступниця директора департаменту Заступниця директорки департаменту
30.	Заступник директора департаменту – начальник відділу	Заступниця директора департаменту – начальниця відділу Заступниця директорки департаменту – начальниця відділу

	Заступник директорки департаменту – начальник відділу	
31.	Заступник керівника кадрової служби Заступник керівниці кадрової служби	Заступниця керівника кадрової служби Заступниця керівниці кадрової служби
32.	Заступник керівника кадрової служби – начальник відділу у складі кадрової служби Заступник керівниці кадрової служби – начальник відділу у складі кадрової служби	Заступниця керівника кадрової служби – начальниця відділу у складі кадрової служби Заступниця керівниці кадрової служби – начальниця відділу у складі кадрової служби
33.	Заступник керівника патронатної служби Заступник керівниці патронатної служби	Заступниця керівника патронатної служби Заступниця керівниці патронатної служби
34.	Заступник керівника фінансової служби	Заступниця керівниці фінансової служби
35.	Заступник керівника фінансової служби – начальник відділу у складі фінансової служби Заступник керівниці фінансової служби – начальник відділу у складі фінансової служби	Заступниця керівника фінансової служби – начальниця відділу у складі фінансової служби Заступниця керівниці фінансової служби – начальниця відділу у складі фінансової служби
36.	Заступник керівника юридичної служби – начальник відділу у складі юридичної служби Заступник керівниці юридичної служби – начальник відділу у складі юридичної служби	Заступниця керівника юридичної служби – начальниця відділу у складі юридичної служби Заступниця керівниці юридичної служби – начальниця відділу у складі юридичної служби
37.	Заступник Міністра	Заступниця Міністра

	Заступник Міністерки	Заступниця Міністерки
38.	Заступник начальника відділу Заступник начальниці відділу	Заступниця начальника відділу Заступниця начальниці відділу
39.	Заступник начальника відділу у складі департаменту, управління Заступник начальниці відділу у складі департаменту, управління	Заступниця начальника відділу у складі департаменту, управління Заступниця начальниці відділу у складі департаменту, управління
40.	Заступник начальника відділу у складі фінансової служби Заступник начальниці відділу у складі фінансової служби	Заступниця начальника відділу у складі фінансової служби Заступниця начальниці відділу у складі фінансової служби
41.	Заступник начальника самостійного відділу Заступник начальниці самостійного відділу	Заступниця начальника самостійного відділу Заступниця начальниці самостійного відділу
42.	Заступник начальника самостійного управління – начальник відділу ² Заступник начальниці самостійного управління – начальник відділу	Заступниця начальника самостійного управління – начальниця відділу Заступниця начальниці самостійного управління – начальниця відділу
43.	Заступник начальника управління Заступник начальниці управління	Заступниця начальника управління Заступниця начальниці управління
44.	Заступник Постійного представника Заступник Постійної представниці	Заступниця Постійного представника Заступниця Постійної представниці
45.	Заступник Представника Заступник Представниці	Заступниця Представника Заступниця Представниці

46.	Керівник експертної групи	Керівниця експертної групи
47.	Керівник кадрової служби	Керівниця кадрової служби
48.	Керівник патронатної служби	Керівниця патронатної служби
49.	Керівник патронатної служби Міністра Керівник патронатної служби Міністерки	Керівниця патронатної служби Міністра Керівниця патронатної служби Міністерки
50.	Керівник пресслужби	Керівниця пресслужби
51.	Керівник фінансової служби	Керівниця фінансової служби
52.	Керівник юридичної служби	Керівниця юридичної служби
53.	Консул	Консулка, пані консул
54.	Консульський агент	Консульська агентка
55.	Механік	Механікня
56.	Міністр	Міністерка, пані міністр
57.	Начальник відділу	Начальниця відділу
58.	Начальник відділу у складі департаменту, самостійного управління (завідувач сектору у складі самостійного відділу)	Начальниця відділу у складі департаменту, самостійного управління (завідувачка сектору у складі самостійного відділу)
59.	Начальник відділу у складі кадрової служби	Начальниця відділу у складі кадрової служби
60.	Начальник відділу у складі фінансової служби	Начальниця відділу у складі фінансової служби
61.	Начальник відділу у складі юридичної служби	Начальниця відділу у складі юридичної служби
62.	Начальник самостійного управління (самостійного відділу)	Начальниця самостійного управління (самостійного відділу)
63.	Начальник управління	Начальниця управління
64.	Перекладач	Перекладачка
65.	Перший заступник Міністра	Перша заступниця Міністра

	Перший заступник Міністерки	Перша заступниця Міністерки
66.	Перший секретар	Перша секретарка
67.	Перший секретар кадрової служби	Перша секретарка кадрової служби
68.	Перший секретар юридичної служби	Перша секретарка юридичної служби
69.	Посол	Посолка, пані посол
70.	Посол з особливих доручень	Посолка з особливих доручень, пані посол з особливих доручень
71.	Постійний представник	Постійна представниця
72.	Представник	Представниця
73.	Представник МЗС на території України	Представниця МЗС на території України
74.	Представник Міністерства оборони України	Представниця Міністерства оборони України
75.	Провідний спеціаліст	Провідна спеціалістка
76.	Провідний спеціаліст кадрової служби	Провідна спеціалістка кадрової служби
77.	Провідний спеціаліст фінансової служби	Провідна спеціалістка фінансової служби
78.	Провідний спеціаліст юридичної служби	Провідна спеціалістка юридичної служби
79.	Радник	Радниця
80.	Радник кадрової служби	Радниця кадрової служби
81.	Радник юридичної служби	Радниця юридичної служби
82.	Радник-посланник	Радниця-посланниця
83.	Референт	Референтка
84.	Робітник з комплексного обслуговування та ремонту будівель з в. о. водія	Робітниця з комплексного обслуговування та ремонту будівель з в. о. водійки
85.	Секретар колегії	Секретарка колегії

86.	Спеціаліст	Спеціалістка
87.	Спеціаліст другої категорії	Спеціалістка другої категорії
88.	Спеціаліст другої категорії кадрової служби	Спеціалістка другої категорії кадрової служби
89.	Спеціаліст другої категорії фінансової служби	Спеціалістка другої категорії фінансової служби
90.	Спеціаліст другої категорії юридичної служби	Спеціалістка другої категорії юридичної служби
91.	Спеціаліст першої категорії	Спеціалістка першої категорії
92.	Спеціаліст першої категорії кадрової служби	Спеціалістка першої категорії кадрової служби
93.	Спеціаліст першої категорії фінансової служби	Спеціалістка першої категорії фінансової служби
94.	Спеціаліст першої категорії юридичної служби	Спеціалістка першої категорії юридичної служби
95.	Спеціальний представник України	Спеціальна представниця України
96.	Старший помічник аташе з питань оборони	Старша помічниця аташе з питань оборони
97.	Старший помічник представника Міністерства оборони Старший помічник представниці Міністерства оборони	Старша помічниця представника Міністерства оборони Старша помічниця представниці Міністерства оборони
98.	Технік	Технікня
99.	Третій секретар	Третя секретарка
100.	Третій секретар кадрової служби	Третя секретарка кадрової служби

101.	Третій секретар юридичної служби	Третя секретарка юридичної служби
102.	Черговий комендант	Чергова комендантка